

MERITELE ȘI LIMITĂRILE MEMORIILOR ÎN DOMENIUL INFORMAȚIILOR: O ANALIZĂ A ADEVĂRULUI ȘI FALSULUI, PREZENTE ÎN CARTEA LUI KIM PHILBY – „MY SILENT WAR”

Alin DREPTATE

Absolvent de master în Informații și Securitate,
Universitatea Salford, Marea Britanie

Această lucrare susține importanța memoriilor, cu meritele și limitările lor, și exemplifică acest aspect prin scrierile unui agent dublu de origine britanică, Kim Philby. Cartea lui Philby, publicată pentru prima dată în urmă cu peste cincizeci de ani, este un material propagandistic, care prezintă serviciile de informații sovietice într-o imagine pozitivă.

Cu toate acestea, memoriile acestuia menționează și adevăruri jenante despre practici discutabile și eșecuri ale Serviciului Secret de Informații britanic (SIS/MI6).

Demersul de față susține ideea că memoriile sunt extrem de valoroase și relevante în completarea surselor primare, sub rezerva delimitării, în cadrul acestora, a adevărului de fals.

Cuvinte-cheie: memorii, informații, spionaj, dezinformare, propagandă.

INTRODUCERE: O ANALIZĂ CRITICĂ A MERITELOR ȘI LIMITĂRILOR MEMORIILOR

Memoriile reprezintă o sursă importantă de informații, deoarece ele sunt „surse istorice atât ale trecutului pe care îl descriu, cât și ale prezentului în care au fost scrise” (Haire, 2014, p. 777). O analiză critică a memoriilor arată că ele prezintă atât merite, cât și limitări, iar înțelegerea ambelor aspecte poate îmbunătăți calitatea unei lucrări de cercetare, mai ales în situația în care documentele oficiale sunt mult prea sensibile pentru a fi date publicității în viitorul apropiat.

Memoriile sunt „un mod vital de a completa sursele primare” (Ibid., p. 758) cu calitățile lor „de a depăși lipsa de surse contemporane” (Ibid.) și de a oferi „informații despre atitudinile și motivațiile participanților” (Ibid.). Memoriile sunt importante, deoarece oferă „o perspectivă unică asupra modului în care indivizii s-au autodefiniți și s-au autoînțeleși” (Popkin, 2017, p. 25). Spre exemplu, ignorarea cauzei trădării unui agent dublu a dus la interpretarea lui Robert Hanson drept „un agent mediocru al FBI” (Muszynski, 2005, p. 221) și a lui Aldrich Ames drept ca fiind „un alcoolic fără realizări notabile” (Ibid.), perspective care erau subiective, superficiale și unilaterale. În mod similar, Guy Burgess a fost descris ca un om promiscuu, cu „două vicii: o sticlă de gin și o carte despre flagelare” (Lownie, 2015). Astfel de categorizări superficiale pot fi evitate prin recunoașterea importanței memoriilor în descrierea „aspectelor personale și culturale care sunt adesea bine descrise” (Haire, p. 758), care prezintă „mentalitatea și valorile” (Tosh și Lang, 2006, pp. 64-65) și oferă „o perspectivă nouă și profundă asupra vieții ‘celuilalt’” (Bacon, 2017, p. 389). Memoriile „dezvăluie caracterul, valorile de bază și filozofia vieții” (Richman, 2006, p. 373) a unei persoane și, prin urmare, calitatea lor principală este aceea că oferă informațiile necesare pentru a înțelege „elementul auto-justificativ” (Glynn și Booth, 1979, pp. 303-315) inerent, care este, în mare parte, absent sau greșit înțeles în documentele oficiale.

Un merit adițional al memoriilor este că „sunt surse primare utilizabile în care autorii [scriu] din experiența personală” (Davies, 2001, p. 77), mai ales atunci când „credibilitatea unei surse este direct proporțională” (Kerr, 1996, p. 566) cu poziția profesională, în raport cu informația prezentată. Nivelul de acces al autorului le permite cercetătorilor o perspectivă mai bună asupra evenimentului, în special dacă autorul memoriilor este „un șef care raportează despre organizarea unității sale” (Davies, p. 77). În acest caz, declarațiile sale ar fi „amintirile unui om

din interior” (Tosh și Lang, pp. 64-65) și sunt mult mai fiabile decât comunicările oficiale, cenzurate și transmise sporadic. Astfel de memorii au avantajul de a ilustra „*practicile și complexitățile relațiilor privitoare la informații*” (Haire, p. 774), care, altfel, s-ar pierde sau ar rămâne îndosariate într-o arhivă clasificată. Prin urmare, poziția și accesul autorilor de memorii fac din acestea surse primare de informații valoroase.

Memoriile pot prezenta o perspectivă diferită asupra versiunii oficiale a faptelor, care ar fi omisă sau subevaluată în conformitate cu politica oficială a guvernului. Atunci când vine vorba de subiecte sensibile, tendința autorităților este să prezinte versiunea „*corectă politic*” a faptelor, evitând să menționeze eșecurile sau abuzurile de putere săvârșite în timpul procesului din perspectiva drepturilor omului sau sub aspect moral. Hughes et al. (2008) evidențiază faptul că „*documentele oficiale, la fel ca toate celelalte forme de evidență oficială, sunt scrise cu un scop (și declassificate sau reținute pentru un scop)*” (p. 14). Acest lucru face ca arhivele cu activitățile „*împotriva aliaților [...] să fie mai susceptibile la a fi distruse după utilizare, eliminate ulterior sau cel puțin reținute de la declassificare pentru perioade extraordinare de timp*” (Alexander, 1998, p. 2). Spre exemplu, memoriile lui Churchill au fost verificate, de obicei, de două sau trei ori, pentru a îndepărta „*remarcile ofensatoare ale lui Churchill despre bărbați precum Eisenhower, Tito și de Gaulle, care deveniseră lideri importanți [postbelici]*” (Reynolds, 2005, p. 211). Hughes și Scott (2008), de asemenea, remarcă faptul că, „*în timp ce CIA a adoptat o politică de declassificare relativ deschisă în Statele Unite, arhivele SIS rămân efectiv închise cercetătorilor*” (Hughes et al., p. 5). O primă concluzie reiese de aici: *memoriile sunt una dintre puținele surse care pot oferi clarificări asupra acestor secrete atât de bine păstrate.*

Memoriile devin valoroase îndeosebi când sunt studiate într-un proces de „*triangulare*”, cu „*surse primare (interviuri, relatări publicate de primă mână; și surse documentare – publicate sau arhivate)*” (Davies, 2001, p. 78). O astfel de abordare cuprinzătoare este recomandată atunci când subiectul implică analiza unor informații contradictorii și concurente, așa cum se întâlnește, de exemplu, la două națiuni cu o istorie de rivalități, precum Marea Britanie și Franța. Haire avertizează că „*nu ar fi înțelept să încercăm să scriem despre relația anglo-franceză fără a examina o parte din materialul disponibil în memorii coroborate cu surse primare*” (2014, p. 760), mai ales atunci când memoriile „*pot da cea mai bună relatare a unui eveniment*” (Ibid.). Coroborarea surselor devine semnificativă atunci când vine vorba despre istoria uitată, în care „*narațiunile personale ale celor care au fost implicați [...] pot fi și trebuie explorate*” (Ibid., p. 763), deoarece oferă „*latura emoțională și personală a relațiilor importante*” (Ibid., p. 760). În consecință, indiferent de timpul petrecut între eveniment și scrierea memoriilor, acestea din urmă, prin comparație cu alte surse de informații, devin „*mai puțin volatile în timp decât memoria și, prin urmare, posibil marginal mai fiabile*” (Davies, p. 77).

Memoriile prezintă, de asemenea, neajunsuri, deoarece pot fi „considerate prea nesigure pentru utilizare exclusivă” (Haire, p. 776) atunci când nu există surse primare sau secundare care să le susțină. În situația în care sunt folosite ca surse singulare, ele devin „drept o înregistrare a evenimentelor”, care „sunt deseori inexacte și selective până la distorsiune” (Tosh și Lang, pp. 64-65). Inexactitatea este dată de „subiectivism” și reamintirea faptelor într-un „interval de timp al vieții individului ales arbitrar și din perspectiva acestuia” (Haire, p. 761). Amintirile suferă modificări ca urmare a „alegerilor cu privire la care amintiri să fie incluse și cum să fie expuse” și prezintă o viziune retrospectivă asupra ceea ce părea important la acel moment, combinate cu o „remodelare” emoțională (Bacon, 2017, p. 389). Memoriile au defecte similare autobiografiilor și „depind, în mare măsură, de capacitatea autobiografului de a-și aminti” (Summa-Knoop, 2017, p. 3). Având în vedere că nu toate modificările și nu toate distorsiunile sunt calificate drept minciuni, informațiile pot reflecta slab realitatea, același eveniment fiind reamintit diferit de mai mulți indivizi (Bacon, p. 389). Modificarea intenționată a amintirilor are loc, deoarece memoriile implică „narațiuni personale”, ceea ce sugerează că cei care le scriu sunt și „creatori” (Hynes, 1999, pp. 205-220). Fidelitatea memoriei față de adevăr suferă din cauza intențiilor indivizilor „de a se exonera, de a se lăuda sau de a aplauda sau a condamna instituțiile pe care le-au examinat” (Haire, p. 763). Ultima situație a fost văzută, spre exemplu, în lucrarea lui Compton Mackenzie, *Water on the Brain*, unde „cu subtilitate, a ironizat SIS și conducerea acestuia” (West, 2004, p. 278). În plus, expunerea la factori externi (cum ar fi manipularea datelor care vor fi oferite publicului vizat) confirmă aserțiunea potrivit căreia memoriile devin atât de maleabile, încât pot fi considerate activități sociale similare conversației (Haire, *Ibid.*, p. 763). Cu astfel de limitări, este dificil de evaluat și diferențiat în ce măsură a avut loc distorsiunea intenționată sau neintenționată și modul în care a fost manipulat adevărul descris în memorii.

Un alt dezavantaj este că memoriile sunt o relatare a vieții autorului și mai puțin o „realitate istorică” (*Ibid.*), fapt ce permite o descriere a evenimentelor într-un „stil revelator și provocator” (Defty, 1995, p. 184). Exagerarea este folosită ca o încercare de a menține interesul cititorului, în timp ce se pot ascunde evenimente sau pot compensa lipsa acestora „cu o ambiguitate atât de mare, încât este imposibil de verificat” (Haire, p. 772). „Gradele variate de autocenzură” (Defty, *Ibid.*) creează dificultăți istoricului în extragerea faptelor din senzaționalism, ceea ce a condus, de exemplu, la o realitate a faptelor: comunitatea britanică de informații a fost cunoscută, în primele sale perioade, „sub formă de memorii, memorii ficționalizate și povești clasice ficționale de spionaj” (West, p. 276). Astfel de limitări l-au determinat pe Defty să afirme că „memoriile britanice pe linie de informații, la fel ca toate memoriile, trebuie citite sub o anumită rezervă” (Defty,

Ibid.). Gradul de senzaționalism și de simplificare excesivă poate face din memorii o sursă de dezinformare, ele contribuind fie la falsități în literatura de informații, fie la creșterea dificultății în determinarea acurateței lucrării (West, p. 279). Memoriile de senzație sau cele cu expuneri sumare (cu simplificări grosolane) pot fi întâlnite atât în statele democratice, unde evenimentele sunt prezentate, dar cu informații lipsă și uneori destul de vagi, dar și în statele autocratice (Defty, p. 186). În acestea din urmă, autorii (defectorii) „*au în mod obișnuit un plan de dezinformare sau auto-promovare*” (Muszynski, p. 220) sau scriu „*pentru a critica serviciile din care au făcut parte pentru acțiunile lor pe în timpul prezenței lor ca angajați*” (Defty, p. 184). Drept urmare, memoriile pot suferi în acuratețe din cauza încercării autorului de a face informația mai accesibilă și comercială sau de a complimenta organizația din care a făcut parte, respectiv a promova interesele națiunii pe care o servește.

Putem conchide că utilizarea memoriilor trebuie făcută cu prudență, iar o utilizare responsabilă a acestora poate oferi beneficii în îmbunătățirea calității cercetării. Atunci când vine vorba de domeniul informații, fiecare element informativ este valoros, indiferent dacă este adevărat sau nu, deoarece, în primul caz, mărește spectrul cunoașterii actuale, în timp ce, în cel de-al doilea caz, demonstrează intenția de a dezinforma. Cele mai multe dezinformări reușite nu sunt de o falsitate deplină, ci o combinație între adevăr și minciună. Doar o gândire critică permite o diferențiere între cele două. Memoriile, în ciuda dezavantajelor lor de a fi subiective și maleabile în mâna scriitorului lor, completează sursele primare, pot oferi informații de calitate și, atunci când sunt utilizate în coroborare cu alte materiale, pot depăși valoarea informațiilor oficiale.

MĂRTURILE UNUI DEFECTOR: O EVALUARE A PREZENȚEI ELEMENTELOR DE ADEVĂR ȘI DEZINFORMARE ÎN CARTEA LUI KIM PHILBY – „MY SILENT WAR”

Cartea lui Kim Philby este o sursă controversată de informații despre activitățile serviciilor de informații britanice și americane din timpul celui de-al Doilea Război Mondial și al Războiului Rece, deoarece asociază elemente de adevăr cu dezinformarea și propaganda. În această parte a demersului meu, vor fi analizate mai întâi informațiile evaluate ca fiind adevărate, urmate de o cercetare a mesajelor de dezinformare prezente în cartea lui Philby, în ambele cazuri comparându-se cu surse primare și secundare. Studiul va încerca să evalueze veridicitatea relatărilor lui Philby și dacă mărturiile lui pot fi folosite pentru a crește calitatea informațiilor existente.

În cartea sa se menționează, într-o manieră corectă, dificultățile de cooperare dintre Serviciul de Securitate al Marii Britanii (MI5) și SIS/MI6 „*datorită diferențelor*

fundamentale de opinie cu privire la autoritatea jurisdicțională dintre cele două organizații” (Philby, 2018, p. 43) și a „factorilor personali” (Ibid.). Atât MI5, cât și Secțiunea V din SIS aveau responsabilități ce se suprapuneau în contraspionaj și, în ciuda faptului că prima organizație se concentra pe „extern”, în timp ce a doua avea arie de responsabilitate teritoriul britanic, conflictele au existat între cele două (Harrison, 1995, p. 522). Trecând peste intenția malițioasă a lui Philby de a prejudicia imaginea de profesionalism a MI5, el a observat tensiunile dintre cele două servicii, iar evaluarea sa este susținută și de alte relatări bine alese (Ibid., p. 514). Cele două servicii „s-au luptat pentru controlul agenților” (Ibid., p. 522), iar MI5 „nu a găsit SIS nici util, nici eficient” (Ibid.). Când a fost analizată lupta împotriva spionajului, MI5 a fost „nemulțumit” și „a considerat inadecvată îndeplinirea de către SIS a sarcinilor sale de contraspionaj” (Ibid., p. 523).

Într-un alt caz, nemulțumirile au fost generate și de faptul că SIS a întârziat raportarea informațiilor obținute în urma interceptărilor Ultra¹ despre două operațiuni majore, Garbo și Tricycle (Ibid.). Aceste evenimente, coroborate, susțin aprecierea conform căreia mărturiile lui Philby prezintă adevăruri valoroase în clarificarea unor evenimente și care sunt, deseori, ascunse sau denaturate chiar și în documentele oficiale.

După cum am menționat, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cooperarea dintre serviciile de informații britanice a fost redusă, iar acest lucru a fost parțial atribuit conducerii SIS. Confesiunile lui Philby au adus în dezbatere nivelul scăzut de profesionalism al liderilor din SIS, cum ar fi șeful SIS, generalul-maior Sir Stewart Menzies, și Felix Cowgill, șeful Secției V, împreună cu alți angajați ai SIS. Spre exemplu, „intelectul” lui Menzies nu era impresionant, având cunoștințe doar ale unui „membru destul de izolat din nivelurile clasei superioare britanice” (Philby, 2018, p. 109) și, potrivit lui Philby, pregătirea sa de contraspionaj era redusă la atitudini de adolescent de tip „bar, barbă și blonde” (Ibid.). Alți autori confirmă această descriere, cu Menzies etichetat drept „nepotrivit ca șef al serviciului secret de informații” (Harrison, p. 515), nefiind o persoană foarte puternică sau inteligentă, care „și-a atras consilierii personali dintr-un cerc social dureros de limitat” (Howarth, 1986, p. 115). Această caracterizare este completată de remarcă lui Christopher Andrew (1985), conform căruia conducerea MI6, în timpul războiului, „nu era la înălțimea profesioniștilor din conducerea MI5 și GC & CS” (Andrew, 1985, p. 462). În mod similar, dotarea intelectuală a șefului secției V, Felix Cowgill, a fost limitată, iar abilitățile sale profesionale au fost „marcate de lipsa

¹ Notă: Efortul combinat de interceptări și criptanaliză pentru toate forțele britanice din cel de-al Doilea Război Mondial a intrat sub numele de cod „Ultra”, administrat de către Government Code și Cypher School din Bletchley Park (https://ro.qaz.wiki/wiki/Signals_intelligence, accesat la 12 septembrie 2020).

imaginației, neatenție la detalii și ignoranța pură a lumii în care luptam” (Philby, p. 55), combinate cu o tendință spre „*autosabotare*” (Ibid., p. 97). Cowgill a fost, de asemenea, acuzat că „*și-a susținut propriii subordonați cu mult dincolo de loialitate, păstrându-i pe mulți mult timp după ce s-au dovedit delăsători sau incompetenți*” (Philby, p. 46). În ciuda laudelor din partea lui Robert Cecil, potrivit căruia „*secțiunea V s-a extins rapid și a continuat să o facă sub conducerea lui Cowgill*” (Cecil, 1994, p. 765), Ben Macintyre (2014) confirmă, în cartea sa, perspectiva lui Philby despre lipsa de profesionalism a lui Cowgill și îl caracterizează drept „*rigid, combativ, paranoic și destul de slab pregătit*” (Macintyre, p. 27). La evaluarea altor angajați ai SIS, aceștia din urmă au demonstrat o slabă pregătire profesională: „*El (Philby) are dreptate în ceea ce privește Vivian și Dansey. Vivian a fost un bărbat arătos, dar fără curaj... Dansey a fost un (...) snob, arogant, incompetent și nu am întâlnit niciodată pe nimeni care să susțină contrariul*” (Harrison, p. 516). Harrison confirmă, de asemenea, evaluarea conform căreia „*personalul de bază al SIS a fost de o calitate îndoielnică*” (Ibid.) și citează descrierea lui Lord Dacre despre SIS astfel: „*în general, destul de proști și unii dintre ei foarte proști*” (Ibid.). Toate aceste mărturii susțin argumentul că, în ciuda unor denigrări din partea lui Philby față de anumite personalități din conducerea MI5, despre care a răspândit informații false, relatarea sa despre conducerea SIS este adevărată și explică unele dintre eșecurile MI6.

De-a lungul mai multor secțiuni din cartea sa, Philby ilustrează valoarea SIS între anii 1940 și 1946, etichetând-o ca având „*un prestigiu mitic*” (2018, p. 22), cu „*puțină substanță*” și afirmând că, „*dacă geniul britanic se apleacă spre improvizație, atunci SIS este o adevărată reflecție a acesteia*” (Ibid., p. 41). El subliniază în mod corect succesul limitat și lipsa de profesionalism a secțiunii D (sabotaj) din cadrul SIS, începând cu organigrama personalului și subliniind „*disparitatea dintre scopuri și mijloace*”, respectiv resursele limitate (Ibid., p. 12). Philby își ironizează colegii din secțiunea D care intenționau să distrugă Porțile de Fier ale Dunării, deoarece, în opinia lui, au planificat această operațiune similar cu „*distrugerea unei tije de la o încuietore din canalul Regentului*” (Ibid.), operațiune eșuată, care, în cele din urmă, i-a cauzat guvernului britanic o „*oarecare umilință*” (Ibid.). Harrison confirmă ineficiența secțiunii D în timpul celui de-al Doilea Război Mondial cu alte două încercări eșuate de sabotaj, una „*pentru a bloca Dunărea, aruncând în aer o stâncă*” (Harrison, p. 514), și a doua, pentru a întrerupe producția suedeză de minereu de fier, aceasta din urmă ducând la arestarea unui ofițer SIS și la salvarea celui alt prin fugă. Performanțele SIS în domeniul culegerii de informații prin surse umane au fost caracterizate drept similare cu cele ale secțiunii D.

Philby a menționat plângerile „*celor trei Directori de Informații ai serviciilor*” (DI) (Philby, p. 110), membri ai comitetului mixt de informații, deoarece „*informațiile secrete obținute de SIS erau inadecvate*” (Ibid.) și el a confirmat că cei trei DI

au avut dreptate în acuzațiile lor. Alte păreri despre valoarea activităților SIS din timpul războiului susțin că „informațiile de la agenți ai SIS nu au produs nimic de valoare pe tot parcursul războiului” (Harrison, p. 517), iar produsele lor informative erau „în mod obișnuit considerate necredibile de personalul de informații” (Ibid.). În anumite situații, când s-a acționat pe baza informațiilor furnizate de SIS, rezultatul a fost unul dezastruos (Ibid.). De asemenea, departamentul de analiză al SIS nu a reușit să prezică anexarea Austriei de către Germania, în martie 1938, ocupația Cehoslovaciei, în martie 1939, și invazia Olandei. Efectul acestor eșecuri a fost că, în 1940, SIS a avut capabilități atât de mult reduse, încât acest lucru a dus la arestarea șefului stației SIS din Viena, „prăbușirea rețelei SIS în Cehoslovacia” și închiderea „stațiilor SIS din Oslo, Copenhaga, Paris, Roma, Bruxelles și Haga” (Ibid., p. 518). Toate aceste elemente susțin aprecierea conform căreia afirmațiile lui Philby oferă informații care pot fi coroborate în mod fiabil cu alte surse primare și secundare. O astfel de coroborare oferă o imagine mai exactă a realității din timpul războiului, în ciuda rezervelor generale asociate cu utilizarea memoriilor ca sursă validă de informații.

Un alt exemplu descris de Philby îl reprezintă luptele interne din cadrul SIS, care clarifică circumstanțele din jurul demiterii lui Felix Cowgill ca potențial șef al secțiunii IX din cadrul SIS. În acest caz, Philby a aranjat îndepărtarea lui Cowgill „cu o detașare demnă de un chirurg și fără remușcări” (Macintyre, p. 91), prin amplificarea rolului său de „provocator în conflictele dintre birouri” și MI5 (Philby, p. 98). Planul lui Philby includea acțiunea „fără măsuri fățișe” (Ibid., p. 94) împotriva lui Cowgill, cu „fiecare mișcare din acest demers [...] [venind] de la altcineva”; respectiv, folosirea unor aliați „din rândul dușmanilor lui Cowgill” (Ibid.). Descrierea etapelor pe care Philby le-a folosit pentru a-și atinge obiectivul arată că memoriile oferă informații valoroase de completare a unor fapte deja cunoscute, cum ar fi îndepărtarea lui Cowgill, și cum anume se făceau nominalizările pentru numirile în funcțiile de conducere ale MI6. În plus, conflictele interne din SIS și lipsa publicării documentelor oficiale cu privire la această chestiune fac din confesiunea lui Philby un document contextual relevant, care permite identificarea vulnerabilității sistemului de securitate sub forma relațiilor informale existente și privitoare la lobby-ul pentru numirea liderilor secțiilor din MI6.

Adițional la climatul organizațional din interiorul SIS, mărturiile lui Philby oferă și informații despre activitățile mai puțin cunoscute ale altor servicii de informații britanice. O astfel de activitate a fost deschiderea corespondenței diplomatice a unor națiuni aliate în timpul războiului, o practică extrem de discutabilă și una puțin probabil să fie admisă vreodată de către oficialii britanici. Philby menționează deschiderea corespondenței diplomatice „a statelor neutre și ale aliaților minori, cum ar fi polonezii și cehii” (Ibid., p. 51), ce reprezentau o rutină, iar corespondența

diplomatică a altora era „*supusă în mod regulat unui control*” (Ibid., p. 53). Philby descrie procedura în detaliu și dă exemplu un caz în care „*sigiliile roșii dintr-un sac polonez au devenit violete sub tratament*” (Ibid.) și nu s-a putut face nimic pentru a se corecta eroarea. Deschiderea corespondenței diplomatice a unor națiuni aliante care tranzitau teritoriul britanic este surprinzătoare, spre exemplu, în cazul polonezilor, mai ales când serviciile secrete britanice au lucrat în strânsă cooperare cu aceștia și au fost dependente de „*rețeaua [lor] extinsă*” de informatori din Europa (Harrison, p. 519). Cu toate acestea, având în vedere că deschiderea clandestină a corespondenței diplomatice era o tactică regulată de colectare a informațiilor și era efectuată de fiecare serviciu de informații care avea capacitatea și voința de a-și asuma riscul, este foarte probabil ca Philby să spună adevărul în acest caz (Herman, 1996, p. 79). În ciuda motivelor discutabile ale lui Philby pentru raportarea acestei practici, deschiderea corespondenței diplomatice coroborează alte informații disponibile despre asemenea practici ale serviciilor de informații în perioade de conflict, făcând din memoriu o sursă de informații despre practicile de război.

Când se discută mai multe operațiuni ale MI6, cartea lui Philby oferă context pentru unele dintre ele, iar un exemplu este cazul vice-consulului rus din Turcia, Konstantin Volkov. După ce a realizat valoarea informațiilor pe care Volkov era dispus să le ofere, Philby a conștientizat că prietenii săi, Guy Burgess și Donald Mclean, și chiar el, riscu să fie expuși ca informatori sovietici (FCO 158/57, 1952, p. 140). Volkov ar fi cunoscut identitatea a „*trei agenți sovietici care lucrează în Marea Britanie. Doi dintre ei se aflau la biroul de externe; unul era șeful organizației de contraspionaj din Londra*” (Philby, p. 119), detalii care se potrivesc cu trei membri din cinci ai inelului de spionaj numit Cambridge Five (FCO 158/57, p. 251). Philby a știut că întârzierea sosirii sale în Turcia pentru a-l intervieva pe Volkov va lucra în favoarea sa și a acționat în consecință, ajungând cât mai tardiv posibil. Când a fost chestionat de ce a sosit aproape trei săptămâni mai târziu în Turcia, după ce Volkov a luat legătura cu reprezentanții britanici, el a răspuns că orice modificare a programului său „*ar fi interferat cu planurile sale de concediu*” (Macintyre, p. 101). John Leigh Reed (2014) coroborează sosirea târzie a lui Philby, considerând întârzierea sa în acel moment drept „*iresponsabilă și incompetentă*”, fapte care au condus, în cele din urmă, la rechemarea lui Volkov și a soției sale în Rusia și, foarte probabil, executarea lor (Macintyre, Ibid.). În ciuda faptului că descrierea acestui caz este foarte vagă, cel puțin Philby aduce o perspectivă care lipsește din arhivele oficiale declassificate și publicate.

În cazul „*dispariției*” lui Volkov, Philby ascunde informații și emite ipoteza că, din cauza celor aproape trei săptămâni dintre primul contact și încercarea sa de a-l intervieva, „*rușii au avut șanse mari să ajungă la el*” (Philby, p. 127). Philby nu recunoaște că faptele lui sunt cele care l-au condamnat pe Volkov la moarte

și a prezentat teoria conform căreia Volkov și „*insistența sa asupra comunicării prin mesagerie scrisă*” cu Londra (și care a fost mai înceată) a fost cea care i-au adus moartea (Ibid., p. 119). Mai mult, în ciuda faptului că se știa că Volkov „*a fost răpit din Istanbul cu câteva zile înainte de sosirea lui Philby [în Turcia]*” (Cecil, 1994, p. 766), a promovat ideea că probabilitatea ca cei doi ruși să fi fost executați nu avea „*nicio dovadă solidă*” (Philby, p. 128). Philby și-a recunoscut rolul în acest eveniment abia mai târziu, când, în urma unei întâlniri, la Moscova, cu Phillip Knightley, a fost citat cum că afacerea Volkov a fost „*o lucrare urâtă*” și că „*rusul*” (Volkov) a primit ceea ce a meritat (Knightley, 1988, p. 138). În acest caz, documentele oficiale arată itinerariul lui Philby către Turcia, iar mărturiile lui detaliază o parte din înșelăciunea pe care a folosit-o. Philby omite însă informații relevante despre caz și încearcă să prezinte cititorului o ipoteză care îl absolvă de orice vinovăție, tactică des folosită de sovietici pentru a nega crimele comise și a învinui victima pentru ceea ce s-a întâmplat.

În pofida descrierilor unor fapte adevărate, memoriile lui Philby sunt, de asemenea, o operă de propagandă și un instrument de dezinformare aprobat și promovat de KGB. Kim și-a folosit „*duplicitatea și farmecul*” (Philby, p. xv) în „*urmărirea lungii sale vendete împotriva Occidentului, în general, și, în special, împotriva comunităților de informații britanice și americane*” (Cecil, p. 764). Dezinformarea lui Kim, prezentă încă de la începutul cărții, este marcată de afirmația că intenția sa nu este de a denigra, ci de a încerca, „*pur și simplu, să corecteze anumite inexactități și erori de interpretare*” asupra vieții sale (Philby, p. xxvi). Măiestria sa în înșelăciune este prezentă de la primele pagini, când respinge criticile cu privire la presupusa veridicitate a unor evenimente și susține că „*această carte nu este o carte istorică, un tratat sau o dezbatere*”, ci perspectiva personală asupra propriului trecut (Philby, p. xxx). El continuă cu declararea că este de datoria sa de a răspunde la întrebări, „*chiar dacă răspunsul ia forma unei simplificări exagerate brute*” (Philby, p. xxxi). Cu toate acestea, intelectul său „*ascuțit ca o lamă de ras*” (Ibid., p. ix) a reușit să îl convingă pe Graham Greene, care a etichetat cartea drept o relatare „*cinstită*” (Cecil, p. 765), fără mesaje propagandistice, și o „*declarație demnă a părerilor [lui Philby]*” (Philby, p. xvii). În contradicție evidentă cu această afirmație, afirmațiile lui Philby sunt de o „*propagandă strălucită*” (Harrison, p. 514), „*o expresie a personalității sale sub acoperire*” (Cecil, p. 764) și există „*cel puțin 14 cazuri în care Philby a mințit, a denaturat faptele sau a omis evenimente majore*” (Harrison, p. 515). În ansamblu, înșelăciunea și propaganda promovate în cartea sa, sub formă de minciuni directe, adevăr amestecat cu fals sau informații ascunse, sunt destinate să protejeze și să favorizeze imaginea serviciului pentru care a lucrat întotdeauna – KGB.

Philby continuă să dezinformeze și se autocaracterizează mai mult decât un trădător, prin elogierea recrutării sale și fidelitatea sa față de ideologia comunistă în opoziție cu presupusa sa loialitate față de Marea Britanie și SIS. În ciuda faptului că rușii l-au considerat „*agentul Tom*” (Cecil, p. 765) până la moartea sa, în urma „*evadării ușoare din Beirut, [care] a generat suspiciunea că lucrează în continuare pentru guvernul britanic*” (Coffey, 2015, p. 43), el s-a autointitulat un „*membbru acreditat*” al serviciului de informații sovietic (Philby, p. xxviii). De asemenea, după războiul civil spaniol (1936-1939), el s-a autocaracterizat drept „*un ofițer [cu drepturi depline] al serviciului sovietic [de informații]*” (Philby, p. xxx) și și-a justificat acceptul de a fi recrutat de către KGB prin afirmația că „*nu se uită de două ori la o ofertă de înrolare într-un serviciu de elită*” (Ibid., p. xxxii). Acest serviciu de elită exista doar de 16 ani în anul 1934 (anul recrutării lui Philby) și făcea parte dintr-un sistem în care ideologia era mai importantă decât profesionalismul, așa cum demonstrează epurările lui Iosif Stalin, ceea ce face puțin probabil ca serviciul să fi fost unul de elită. De asemenea, perspectiva ideologică a lui Philby este aliniată celei comuniste și direcționată împotriva nazismului, dar el ignoră adevărurile incomode, cum ar fi faptul că, până în momentul în care Hitler a invadat URSS, la 22 iunie 1941, partidele comuniste nu numai că au refuzat să i se opună, dar, la ordinele Moscovei, au cooperat (Cecil, p. 765). Mai mult, conform spuselor lui, funcțiile ocupate în cadrul SIS nu erau altceva decât „*o acoperire*” (Philby, p. xxix) pentru a servi intereselor Uniunii Sovietice, cea din urmă descrisă ca „*cetatea interioară a mișcării mondiale*” (Ibid.). În accepțiunea lui Philby, dacă nu ar fi fost „*ideea Uniunii Sovietice și comuniste, Lumea Veche, dacă nu întreaga lume, ar fi acum condusă de Hitler și Hirohito*” (Philby, p. xxxii). Aceste afirmații arată clar, fără îndoială, că mărturiile lui Philby sunt mai mult decât o relatare personală și conțin un mesaj politic și ideologic și, în mod nesurprinzător, mesajul său nu reflectă realitatea.

Îndreptând atenția asupra unor incidente în care a fost implicat Philby, consider că opera sa omite să detalieze evenimentele considerate îndoielnice din perspectivă morală sau care au contestat pretinsa infailibilitate a ideologiei comuniste. În timpul misiunii sale din 1937, în timpul războiului civil spaniol, contrar obiectivului misiunii declarate de Philby, „*de a obține informații directe despre toate aspectele efortului de război fascist*” (Philby, p. 3), omite să menționeze că prezența sa acolo „*era să organizeze uciderea generalului Franco*” (FCO/27, 1952, p. 251). Un exemplu similar este observat atunci când Philby vorbește despre „*generalul Krivitsky, ofițerul de informații al Armatei Roșii, care a defectat către Vest în anul 1937, doar pentru a se sinucide câțiva ani mai târziu în Statele Unite – un om deziluzionat*” (Philby, p. 105). Philby ignoră de-a dreptul orice șansă ca acesta să fi fost ucis de NKVD, „*deși dovezile sugerează o operațiune a ‘asasinilor’ sovietici*” (Cecil, p. 766). Aceste exemple demonstrează că, în situațiile în care Philby a fost implicat în operațiuni discutabile,

cum ar fi facilitarea asasinărilor, sau când trăsătura opresivă a comunismului este evidentă, cartea sa omite să detalieze evenimentul sau îl reinterpretează.

Alte exemple de evenimente omise din mărturiile lui Philby includ furnizarea de informații părții sovietice cu privire la numele persoanelor care s-au opus ideologiei comuniste sau planurilor acestora de a „prelua țările în cauză, indiferent de dorințele locuitorilor” (Cecil, p. 766). Philby omite să menționeze că „a împărtășit sovieticilor numele unor catolici de frunte din Germania care ar putea juca un rol în guvern după război. Kremlinul i-a ucis pe mulți sau i-a închis” (Coffey, pp. 42-43). De asemenea, rolul lui Philby în zdrobirea insurecției din Albania nu este menționat, pentru că, potrivit afirmațiilor acestuia, „operațiunea a fost abandonată, fără să fi fost afectat regimul de la Tirana” (Philby, p. 156), deoarece guvernele britanice și americane „s-au dovedit a fi o dezamăgire” (Ibid.). Contrar acestor explicații, operațiunea albaneză (între anii 1949 și 1951) a eșuat într-un mod atât de categoric, deoarece Philby „a oferit planurile Statelor Unite și ale Marii Britanii de a infiltra insurecții în mișcarea insurgentă din Albania și, astfel, aceste grupuri au fost arestate” (Coffey, pp. 42-43). Prin urmare, faptele care ar fi arătat oprirea comunismului în anumite țări, ca urmare a intervenției URSS și nu ca voință a poporului, au fost eliminate din mărturiile sale, iar SUA și Marea Britanie au fost blamate pentru ambițiile lor „imperialiste”.

CONCLUZII

Cartea lui Philby combină fapte adevărate și distorsionate și servește mai mult ca un instrument de propagandă pentru cei care ar putea dori să adere la ideologia comunistă sau să-și trădeze națiunile din care provin. Cartea sa începe cu o mărturisire prin care Philby argumentează calea pe care a ales-o și oferă informații valoroase despre motivul pentru care a devenit o sursă de informații pentru serviciile de informații sovietice. Însă, când discută circumstanțele activității sale în SIS, relația sa cu MI5 sau cooperarea cu comunitatea de informații din SUA, memoriile lui Philby amestecă adevărul cu afirmațiile false.

Philby și-a scris memoriile în acest mod, foarte probabil în urma unui proces de editare realizat de NKVD, combinat cu o tendință de subiectivism și aversiune față de anumiți indivizi, în ambele situații promovându-se informații false. Mărturiile sale devin tot mai false atunci când descriu circumstanțe discutabile moral, ce pot prejudicia modul în care este perceput de public sau care ar putea compromite percepția ideologiei comuniste. Cu aceste ocazii, mărturiile sale omit detalii, modifică părți din informațiile prezentate sau în mod direct falsifică faptele. În aceste cazuri, stabilirea adevărului devine o chestiune de predicție, ca urmare a lipsei unui „standard conform căruia narațiunea lui Philby ar putea fi judecată”

și cu un grad de certitudine bazat pe relatările altor actori prezenți în acel timp (Cecil, p. 767). Motive precum „*tăcerea impusă comunității de informații*” (Ibid.) sau faptul că „*guverne succesive au refuzat să furnizeze informații oficiale*” (Ibid.) reușesc doar să amplifice versiunea lui Philby asupra evenimentelor, iar 52 de ani mai târziu, fapte și întrebări rămân încă dezbătute și fără răspuns. În ciuda tuturor acestor dezavantaje, mărturiile lui Philby, folosite cu prudență, cresc totuși cantitatea de informații disponibile asupra ceea ce s-a întâmplat și generează dezbateri, aspecte care au îmbogățit cunoștințele comunității academice despre activitatea de informații din timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial.

BIBLIOGRAFIE:

1. Alexander, S.M. (1998). *Introduction: Knowing Your Friends, Assessing Your Allies – Perspectives on Intra-Alliance Intelligence*. *Intelligence and National Security* 13(1).
2. Andrew, C. (1985). *Secret Service: The Making of the British Intelligence Community*. London: Guild Publishing.
3. Idem (2018). *Russia active measures under Putin – a long term perspective*. *Study Group on Intelligence-King's College and Cambridge Intelligence Seminar*. London.
4. Bacon, E. (2017). *The scholarly exegesis as a memoir*. *New Writing*, 14(3).
5. Cecil, R. (1994). *Philby's Spurious War*. *Intelligence and National Security*, 9(4).
6. Coffey, T.G. (rev.) (2015). *Intelligence in Public Literature*. *Studies in Intelligence* 59(1).
7. Compton, M. (1932). *Greek Memories*. London: Cassell.
8. Idem, (1933). *Water on the Brain*. London: Chatto&Windus.
9. Davies, H.J.P. (2001). *Spies As Informants: Triangulation and The Interpretation of Elite Interview Data in the Study of the Intelligence and Security Services*. *Politics*, 21(1).
10. Defty, A. (1995). *The future of the British intelligence memoir* (Review Article), *Intelligence and National Security*, 10(1).
11. Denniston, R. (1992). *Three Kinds of Hero: Publishing the Memoirs of Secret Intelligence People*, *Intelligence and National Security* 7(2).
12. Di Summa-Knoop, L. (2017). *Critical autobiography: a new genre?*, *Journal of Aesthetics & Culture*.
13. Glynn, S., Booth, A. (1979). *The Public Records Office and Recent British Economic Historiography*, *the Economic History Review* 32(3).
14. Haire, E.J. (2014). *A Debased Currency? Using Memoir Material in the Study of Anglo-French Intelligence Liaison*, *Intelligence and National Security*, 29(5).
15. Harrison, E.D.R. (1995). *More thoughts on Kim Philby's My Silent War*, *Intelligence and National Security*, 10(3).
16. Herman, M. (2003). *Intelligence power in peace and war*. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Howarth, P. (1986). *Intelligence Chief Extraordinary: The Life of the Ninth Duke of Portland*. London: The Bodley Head.
18. Hughes, R.G., Jackson, P., Scott, L. (eds.) (2008). *Exploring Intelligence Archives: Enquiries into the Secret State*. London/New York: Routledge.

19. Hynes, S. (1999). *Personal Narratives and Commemoration*, în Jay Winter, Emmanuel Sivan (eds.), *War and Remembrance in the Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
20. Kerr, S. (1996). *KGB sources on the Cambridge network of Soviet agents: True or false?*, *Intelligence and National Security*, 11(3).
21. Knightley, P. (1988). *Philby: KGB Masterspy*. London: Andre Deutsch Ltd.
22. Lownie, A. (2015). *The most promiscuous man who ever lived*, *Daily Mail*, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3216458/The-promiscuous-man-lived-New-biography-Guy-Burgess-reveals-Cambridge-spy-sleep-17-75-real-passion-treachery.html>, accesat la 6 septembrie 2020.
23. Macintyre, B. (2014). *A Spy among Friends*. New York: Crown Publishers.
24. Modin, Y., Deniau, J.-Ch., Ziarek, A. (1994). *My five Cambridge friends*. London: Headline.
25. Muszynski, M. (2005). *Spy Handler: Memoir of a KGB Officer*, *Journal of Military Ethics*, 4(3).
26. Philby, K. (1981). *Briefing of East German intelligence service (STASI)*. BSTU via Associated Press.
27. Idem (2018). *My silent war. The autobiography of a Spy*. London: Arrow Books.
28. Popkin, D.J. (2017). *History, Historians, and Autobiography Revisited, a/b: Auto/Biography Studies*, 32(3).
29. Reynolds, D. (2005). *The Ultra Secret and Churchill's War Memoirs*. *Intelligence and National Security*, 20(2).
30. Richman, S. (2006). *When the Analyst Writes a Memoir*, *Contemporary Psychoanalysis*, 42(3).
31. Tosh, J., Lang, S. (2006). *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of History*, 4th ed. Harlow: Pearson Longman.
32. Trevor-Roper, H. (1968). *The Philby Affair: Espionage, Treason, and Secret Services*. London: William Kimber.
33. Watt, D.C. (1988). *Intelligence Studies: The Emergence of the British School*. *Intelligence and National Security* 3(2).
34. West, N. (2004). *Fiction, Faction and Intelligence*. *Intelligence & National Security*, 19(2).
35. FCO 158/175, Guy Burgess, Donald Maclean: acuzațiile că Kim Philby (Peach) a fost „al treilea om”, 1 ianuarie 1955-31 decembrie 1955.
36. KV 2/1603, Comuniști și presupuși comuniști, inclusiv simpatizanți și comuniști ruși: Alexander Ethan Tudor-Hart, alias Harold White: British, 1 ianuarie 1929-31 decembrie 1943.
37. KV 2/4091, The Security Service: Personal (PF series) files. Edith Tudor-Hart, alias Suschitsky, White, Betty Grey, nume de cod: Edith: austriac, naționalizat britanic, 24 octombrie 1951-17 martie 1952.
38. Televiziunea sovietică/KGB, Comrade Philby. Interviu cu foști ofițeri KGB, 14 mai 1990, British Film Institute National Archive.
39. https://ro.qaz.wiki/wiki/Signals_intelligence, accesat la 12 septembrie 2020.